

Hadiye BAŞAR¹
Bülent MİRAN²

¹ Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü,
35430 Zeytin alanı Urla, İzmir
hadiyeb@yahoo.com

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Ziraat
Fakültesi, Tarım Ekonomisi Böl., 35100
Bornova, İzmir bulent.miran@ege.edu.tr

Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkında Sonbahar Ziyaretçilerinin Özellikleri

The autumn recreationist's characteristics in Dilek
peninsula-great meander delta national park

Alınış (Received): 05.08.2009 Kabul tarihi (Accepted): 18.02.2010

Anahtar Sözcükler:

Rekreasyon, Dilek yarımadası,
ziyaretçi özellikleri

Key Words:

Recreation, Dilek peninsula,
visitors' characteristics

ÖZET

Çalışmada Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkının Eylül-Ekim aylarındaki ziyaretçilerinin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu amaçla 2006 yılı Eylül-Ekim aylarında Milli Parkta bir anket çalışması yapılmıştır. Park ziyaretçilerinin amaçları ve öncelikleri ile ziyaretlerini etkileyen faktörler araştırılmıştır. Parkın eylül ekim ziyaretçilerinin alana gelmesinde birinci derecede etkili faktörün keşif duygusu olduğu, Milli Parkın tercih edilmesinde en etkili faktörün ise Parkın kaynak değerleri olduğu görülmüştür.

ABSTRACT

This study has included the findings about socio-economics characteristics of the visitors of Dilek Peninsula Great Meander Delta National Park in september-october. For this purpose, a survey was conducted upon in september-october of the year 2006 in National Park. Visitors' intends and priority and also factors which affected their visits were researched. Visitors of the National Park in september october prefer primary National Park for source values and discovery is primary effective factor about their visits National Park.

GİRİŞ

Doğal kaynakların etkin ve verimli bir şekilde planlanmasında, bu kaynakların kullanım biçimini ve kullanım düzeyini belirleyen sosyo-ekonomik yapının incelenmesi önem taşımaktadır. Dolayısıyla, doğal kaynaklarımızın yönetiminde, bu kaynaklara ilişkin beklentilerin ortaya konulması ile çevresel, sosyal ve ekonomik etkenlerin doğru olarak belirlenmesi gereklidir.

Bu nedenle çalışma ile, ziyaretçilerin sosyo ekonomik özelliklerini belirlemek; bu çerçevede Milli Park ziyaretçilerinin; sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak, hangi amaçlarla ziyarette bulunduğunu ve bunların öncelik derecelerini belirlemek ve ziyareti etkileyen faktörleri tesbit etmek hedeflenmiştir.

Çalışma, kısa dönemde belirtilen bu sonuçları elde etmeyi hedeflerken, uzun dönemde; doğal kaynakların rekreasyon amacıyla kullanılması konusunda, aktif ve potansiyel kullanıcı özelliklerine ilişkin bilgilerden yararlanmanın; bu alanların belirlenmesi, planlanması ve yönetilmesi aşamalarının bir parçası haline gelmesine ve bu konudaki çalışmaların geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Çalışma alanı olarak Dilek Yarımadası Milli Parkının seçilmesindeki en önemli etken, Parkın yurt içi ve yurt dışından çok sayıda ziyaretçi tarafından ziyaret edilen, çok zengin doğal ve kültürel değerlere sahip ulusal mevzuat (doğal sit alanı, arkeolojik sit alanı, kentsel sit alanı, milli park) ve uluslararası sözleşmelerle (Rio Sözleşmesi, Ramsar Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi, Barselona Konvansiyonu) korunan bir alan olmasıdır. Ege Bölgesindeki 8 Milli Parktan biri olan Dilek Yarımadası, İzmir'e 174 km uzaklıktadır. İzmir'e yakınlığı, farklı bölgelerden ziyaretçi alıyor olması ve giriş sayılarına ait kayıtlı verilerin bulunması, alanın tercih edilmesindeki diğer etkenlerdir.

Konunun önemine paralel olarak Türkiye'de ve dünyada yapılmış benzer pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan, İamtrakul ve Teknomo (2005) tarafından Japonya'da yapılan çalışmada alanın rekreasyon değerini de belirlemek amacıyla üç parkta, kullanıcıların rekreasyonel davranışları araştırılmış ve rekreasyon talebi belirlenmiştir. Çalışmanın amaçları, kent yaşamının kalitesini artırmak ve parkların sunduğu hizmetleri geliştirmek için bugünkü ve gelecekteki politikaları belirlemede, uygun planların yapılmasında ve yerel planlamalar için yararlı bilgiler sağlama da rehber olması olarak tanımlanmıştır. Yücel vd (1998), "Eskişehir Yöresinde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreasyonel Talep Değerinin Belirlenmesi" adlı çalışmada orman içi rekreasyonel kullanım aktivitelerinin önemini ortaya koymayı, rekreasyonel kullanıma ilişkin talebi belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma ile ziyaretçilerin demografik özellikleri, hangi sıklıkla geldiği, tercih nedenleri, alanda gerçekleştirdikleri aktiviteler, tesisler konu-

sundaki düşünceleri ve diğer ziyaretçilerle ilişkilere ilişkin bulgular elde edilmiştir. Pak ve Türker (2004), Kahramanmaraş ve Gaziantep illerinde üç orman içi dinlenme yerinde, ziyaretçilerin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini, gerçekleştirdikleri ziyaret sayısını ve zamanını, kullandıkları ulaşım araçlarını, ziyaret amaçlarını anket çalışması yoluyla yüzdesel olarak belirleyerek ziyaretçilerin sosyo ekonomik özelliklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Roovers et al.(2002), Belçika merkezindeki ormanlarda ziyaretçilerin profili, algıları ve beklentilerini inceleyen çalışmalarında, iki farklı alanda ziyaretçilerin sosyal özelliklerini, aktivitelerini, aktivitelerle ziyaretçi özellikleri arasındaki ilişkileri, ziyaretçilerin alana ilişkin tercihlerine ait bulgular elde etmişler ve bu iki alanın karşılaştırmasını yapmışlardır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini, 2006 yılı Eylül-Ekim aylarında Milli Parka gelen ziyaretçilerle karşılıklı görüşmeler yoluyla elde edilen özgün veriler oluşturmaktadır. Kullanılan ikincil kaynaklı veriler ise bu konuda yapılmış benzer çalışmalara ilişkin yazılı kaynaklar ile Kuşadası Doğa Koruma ve Milli Parklar Mühendisliğinden sağlanan kayıtlı verilerdir.

Alan çalışmasında Milli Parkın yerli ziyaretçileri dikkate alınmıştır. Bu amaçla hafta içi ve hafta sonu ziyaret sayılarına göre oransal örnek hacmi hesaplanmıştır. Formülde %95 güven aralığı ve %10 hata payı kullanılmıştır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

$\sigma_{\hat{p}_x}^2$ varyans N=Anakitle (23801) p=oran (maksimum örnek hacmine ulaşmak için 0.5 alınmıştır).

Bu formüle göre örnek hacmi 96 olarak belirlenmiştir. Yedeklerle birlikte toplam 104 güvenilir anket elde edildiğinden, değerlendirmeler 104 anket üzerinden yapılmıştır.

Yapılan anketlerle elde edilen veriler, istatistik ve ekonometri paket programlarıyla değerlendirilmiştir. Ziyaretçilerin ve ziyaretlerin özel-

liklerini belirlemek için beşli likert ve bulanık eşli karşılaştırma (fuzzy pair-wise comparison) yöntemlerinden yararlanılmıştır. Likert ölçeği, tutumların ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan ölçeklerden biridir. Bulanık eşli karşılaştırma yöntemi ise amaç hiyerarşilerini ortaya koymada kullanılan bir yöntemdir.

Çalışmada probit modeller kurularak, 0-1 değişkeni olarak tanımlanabilen bağımlı değişkenlerin, diğer değişkenlerden etkilenme eğilimleri araştırılmıştır.

Çalışmada poisson regresyon analizleri yapılmıştır. Poisson regresyon modeli, sayma verileri için en uygun yöntemlerdendir. Herhangi bir olayın belirlenen bir süreç içinde yapılan denemeler sonucunda meydana gelme sayısı, sayma verileri olarak ifade edilmektedir. Sayma veri modelleri, ekonometrik çalışmalarda çok kullanılan özel bir regresyon türüdür. Verilerin kesikli olması, negatif değer almaması nedeniyle normal dağılım göstermediği durumlarda, etkisiz, tutarsız ve çelişkili sonuçlardan kaçınmak için uygun olan poisson regresyon modeli, bu nedenlerle çalışmada tercih edilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Ziyaretçilerin Sosyo Ekonomik ve Demografik Özellikleri

% 45.2'sini erkeklerin, % 54.2'sini ise kadınların oluşturduğu 104 ziyaretçi ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonunda Milli Parkın sonbahar dönemi ziyaretçilerinin demografik sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

Ziyaretçilerin büyük bölümünü 26-45 yaş grubu oluşturmaktadır. Ortalama yaşın 37.1 olduğu; ziyaretçilerin beraberindeki grup üyelerinin de değerlendirmeye dahil edilmesi halinde ortalama yaşın 34.4 olduğu görülmektedir. Anket sonuçları, Milli Parkın 26 yaşın altındaki grup tarafından fazla tercih edilmediğini ortaya koymaktadır.

Ziyaretçilerin büyük bölümünü (% 69.2) evli olanlar oluşturmaktadır. Aile büyüklükleri incelendiğinde, iki kişilik ailelerin % 30.8 oranında olduğu, bunu dört kişilik ve üç

kişilik ailelerin izlediği görülmektedir. Yalnız yaşayanlar % 16.3, dört kişiden daha fazla bireye sahip aileler ise % 4.8 oranındadır. Ziyaretçilerin Milli Parka geldikleri grupların büyüklüğü incelendiğinde, 3-5 kişilik grupların % 47.1, 6-8 kişilik grupların % 19.2, üç kişiden az grupların % 26.0 ve sekiz kişiden büyük grupların % 7.7 oranına sahip olduğu görülmektedir.

Ziyaretçilerin % 58.6'sı lise üzeri öğrenim düzeyine sahiptir. Lise mezunu olmayanların oranı % 14.5'tir. Lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahip ziyaretçilerin % 85.5 gibi oldukça yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Ziyaretçilerin iş durumlarının incelenmesi ile, özel sektörde çalışanların ilk sırada yer aldığı, bunu serbest çalışanların izlediği görülmektedir. Kamuda çalışanlar ve emekliler aynı oranda olup her ikisi de % 14.4'lük bir paya sahiptir. İşsizler % 3.8 oranındadır. Ücretli bir işte çalışmayan kadınlar ve öğrenciler, anket yapılan ziyaretçilerin % 26.9'unu oluşturmaktadır.

Aylık aile gelirleri, gelir grupları oluşturularak sorulmuştur. En sık rastlanan gelir grubunun % 39.4 ile 1501-3000 TL olduğu, bunu 500-1500 TL ve 3001-5000 TL gruplarının % 21.2 oranı ile izlediği, aylık geliri 500 TL'nin altında olanların % 6.7 ve 5000 TL'nin üzerinde olanların % 11.5 oranında olduğu görülmektedir. Ücretli ikinci bir işte çalışanların oranı yalnızca % 2.88'dir. Ziyaretçilerin ortalama gelir düzeyinin Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir.

Ziyaretçi-yerleşim yeri ilişkilerinin incelenmesi sonucunda ziyaret günü, Milli Parka gelmek için 200 km'ye ulaşan yol katedildiği, 50 km'den fazla yol katedenlerin % 28.9 oranında olduğu görülmektedir. Ziyaret günü gelinen yerleşim yerleri, Aydın, Denizli, Manisa, İzmir ve Muğla il merkezleri ile ilçeleridir. Ziyaretçilerin yaşadıkları yerleşim yerlerine bakıldığında, Kars'tan Tekirdağ'a, Hatay'dan Samsun'a geniş bir dağılım gösterdiği; % 61.5'ini Ege Bölgesinden gelenlerin oluşturduğu, bunu sırasıyla Marmara, İç Anadolu bölgelerinin izlediği görülmektedir. Yurt dışında yaşayanların oranı % 4.8 olup

Almanya, Fransa, Ukrayna ve Belçika'dan gelen ziyaretçilere rastlanmıştır. % 55.8'i tatilde olduğu dönemde Milli Parkı ziyaret ettiğini, % 44.2'si ise sürekli oturduğu yerleşim yerinden geldiğini ifade etmiştir.

Milli Parka gelmekte kullanılan ulaşım araçlarının % 87.5'inin ziyaretçilerin kendilerine ya da beraber geldikleri gruba ait özel araç, % 2.8'inin kiralık araç, % 9.6'sının toplu taşıma aracı olduğu; ziyaretçilerin % 73.1'inin özel aracının bulunduğu, iki aracı olan ailelerin oranının ise % 8.7 olduğu görülmektedir.

Ziyaretçilerin yaşadıkları ev ve çevreye ilişkin elde edilen bulgulara göre, % 47.1'i bahçeli bir evde, % 52.9 oranındaki daha büyük bir bölümü ise bahçesi olmayan bir evde yaşamakta; % 71.1'inin yaşadığı yerin çevresinde yeşil alan bulunurken, % 28.9'unun yaşadığı yerin çevresinde yeşil alan bulunmamaktadır.

Ziyaretçilerin % 76'sının herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadığı, üye olunan kuruluşlar arasında ise meslek örgütleri ile sendikaların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Doğa ve çevre konusunda üye olunan tek sivil toplum örgütü olarak TEMA'ya rastlanmış ve ankete katılan ziyaretçilerin % 2.9'unu oluşturduğu görülmüştür.

Ankete katılan ziyaretçilerin içinde Milli Parka ilk kez gelenler % 30.8 oranında bir paya sahipken, daha önce en az bir kez gelmiş olanların oranı % 69.2'dir. Ziyaretçilerin % 41.3'ü yılda ortalama 1 ila 5 kez Milli Parka gelmektedir.

% 33.7 oranındaki ziyaretçi, hafta içi-hafta sonu tercihi yapmazken % 66.3'ü çeşitli nedenlerle tercih yapmaktadır. Beşli likert ölçeği ile yapılan değerlendirme sonucu birbirine yakın ortalamalara sahip olmakla birlikte hafta içi günlerin daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu tercihte belirleyici olan etkenlerin içinde diğer günlere göre daha sakin olması birinci önceliği oluştururken, hafta sonu günlerinin tercihindeki en etkili neden çalışma koşulları olarak ortaya çıkmaktadır.

Milli Parkta geçirilen zaman, yarım saat ile 10 saat arasında değişmekte olup ortalama 5.19

saattir. Ziyaretçilerin % 75'i 4 saat ve üzerinde zaman geçirmektedir.

Milli Parka Gelmeyi Etkileyen Faktörler

Ziyaretçilerin Milli Parka gelmelerinde etkili olan faktörler, bulanık eşli karşılaştırma yöntemi (fuzzy pair wise comparison) ile her seçenek diğeri ile ikili olarak karşılaştırılarak elde edilmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Bilgi Kaynaklarından Yararlanma Derecesi.

Bilgi kaynağı	Ağırlık	%
Çevresindekilerin tavsiyesi	0.40	8.05
Gelmeden önce herhangi bir bilgisi olmayanlar	0.81	20.70
Tanıtım kitap ve broşürleri	0.37	22.97
Gazete, dergi, TV, radyo, internet	0.36	22.87
Turizm acenteleri	0.49	25.41

Yapılan değerlendirme sonucu, turizm acenteleri birinci önceliği almıştır. İkili karşılaştırma sonuçlarına göre ziyaretçilerin turizm acentelerini ve basılı tanıtım yayınlarını önemsedikleri, ancak acentelerin Milli Parkla ilgili faaliyetlerinin ve Milli Park yönetiminin basılı tanıtım yayınları konusundaki çalışmalarının yetersiz olduğu görülmektedir.

Milli Parka Geliş Amaçlarının Öncelikleri

Ziyaretçilerin Milli Parka geliş amaçları, bulanık eşli karşılaştırma yöntemi ile değerlendirilmiştir. Ziyaretçilerin Milli Parkta bulma amaçları değerlendirilirken, amaçlar dinlenme, keşif, aktivite, sosyalleşme ve sağlık şeklinde gruplandırılmıştır. Dinlenme, daha çok zihnin dinlenmesi amacıyla yapılan faaliyetler; keşif, yeni bir şeyler öğrenmek, farklı yerler görmek, ufkunu genişletmek, merak duygusunu gidermek için yapılan faaliyetler; aktivite, spor ya da sanat amaçlı ve bedensel etkinlik içeren faaliyetler; sosyalleşme, grup halinde etkinlikte bulunmak, arkadaş/aile/diğer insanlarla bir arada olmak için yapılan faaliyetler; sağlık, sağlığına iyi geldiğini düşünerek veya hissederek havası, suyu, denizi gibi burada var olan özellikler nedeniyle

sağlığına iyi geldiğini düşündüğü faaliyetlerde bulunmak olarak tanımlanmıştır.

Çizelge 2. Ziyaret Amaçlarının Öncelikleri.

Geliş amacı	Ağırlık	%
Keşif	0.52	24.5
Sosyalleşme	0.52	23.5
Aktivite	0.49	21.7
Sağlık	0.36	16.0
Dinlenme	0.32	14.2

Elde edilen ağırlıklara göre yapılan sıralama incelendiğinde, keşif birinci, sosyalleşme ikinci, aktivite üçüncü, sağlık dördüncü ve dinlenme ise son sırada yer almaktadır (Çizelge 2).

Milli Parkta Gerçekleştirilen Rekreatif Etkinliklerin Sıralaması

Milli Parkta gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerin hangi amaç için hangi derecede tercih edildiğini belirlemek amacıyla beşli likert ölçeği kullanılarak 1-“önemsiz”den 5-“çok önemli”ye yapılan değerlendirmelerin ortalamaları alınmak suretiyle her bir etkinliğin tercih sıralaması yapılmıştır. En çok tercih edilen etkinliklerin manzara seyretme ile yüzme/güneşlenme ve piknik yapma (2.99) olduğu, bunu sırasıyla yürüyüş yapma (2.33), yaban hayatı izleme (1.80), fotoğraf çekme (1.43), doğal materyal (taş, deniz kabuğu vb.) toplama (1.36), dalma (0.73), bisiklete binme (0.63) ve balık tutma (0.53) etkinliklerinin izlediği görülmektedir.

Milli Parkın Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler

Ziyaretçilerin bu etkinlikler için Milli Parkı tercih etmelerinde etkili olan unsurların, 1 “etkisiz, 5 “çok etkili” olmak üzere likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmesi sonucu; en etkili unsurun 5’e yakın bir ortalama ile (4.35) Parkın kaynak değerleri olduğu görülmüş, bunu sırasıyla zevk ve tercihlerine uygunluğu ve ulaşımın kolaylığı izlemiştir. Milli Park içindeki tesis ve hizmetlerin kalitesi ise “ne iyi ne de kötü” şeklinde değerlendirilebilecek bir

değer ile (2.13) son sırada yer almıştır. Ziyaretçilerin, alanda bir denetimin olmasını ve bazı hizmetlerin varlığını olumlu değerlendirdiği, ancak hizmetlerin kalitesi ve yeterliliği konusunda olumsuz kanaatlere sahip oldukları görülmüştür.

Kaynak Değerleri

Milli Parkın tercih edilmesindeki her bir unsur kendi içinde benzer şekilde değerlendirilmiştir. Bu durumda, kaynak değerleri içinde denizin 5’e yakın bir değerle (4.63) birinci sırayı aldığı, bunu çok yakın bir değerle (4.26) bitki örtüsünün izlediği, Parkın diğer kaynak değerleri olan yaban hayatı, jeomorfolojik yapı ile tarihi-arkeolojik değerlerin ortalamasının ise “orta derecede etkili” seçeneğinin karşılığı olan 3’ün altında kaldığı görülmektedir. Bu değerlerin Milli Parkın tercih edilmesinde etkili olmamasında, ziyaretçilerin ilgisizliği etken olduğu gibi Parkın tanıtımı ve ziyaretçilerin yönlendirilmesindeki eksiklikler de önemli bir etkidir. Ziyaretçilerin büyük bölümü, ziyarete kapalı alan içinde kalmasının da etkisiyle Zeus Mağarası dışındaki tarihi ve arkeolojik değerlerin varlığından dahi haberdar değildir. Kaynak değerlerinin her bir unsurunun etki dereceleri aynı yöntemle incelendiğinde; denizin tercih edilmesinde temiz olmasının birinci önceliği aldığı; bitki örtüsü içinde ağaçların, yaban hayatı içinde kuşların ve jeomorfolojik yapılar içinde kanyonun en etkili unsurlar olarak yer aldığı görülmektedir. Ziyaretçilerin önceliklerinin, farkında olma ve tanıma dereceleri ile ilgili olduğu görülmektedir. Deniz ve bitki örtüsü ile ilgili sonuçlarda olduğu gibi yaban hayatı ve jeomorfolojik yapılara ilişkin cevaplar da bunu destekler niteliktedir. Örneğin yaban hayatında memeliler kuşlardan sonra gelmekle birlikte kuşlarınkine yakın bir değer almıştır. Bu sonuçta Park içinde gününbirlik kullanım alanına kadar inen yaban domuzlarının etkili olduğu, ankete katılanların cevaplama esnasındaki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yine jeomorfolojik yapı içinde mağara ve kayalıklara oranla kanyonun daha etkili bulunmasında, Oluklu Kanyon vadisindeki yürüyüş parkuru, önemli bir unsurdur. Burada hiç yürümemiş olan ziyaretçiler dahi

kanyonun diğer jeomorfolojik yapılardan daha etkili olarak değerlendirilmiştir. Değer verme düzeyinin tanıma ve bilgi sahibi olma ile arttığı, çalışmada kurulan probit model sonuçlarında da görülmektedir. Koruma bilincinin artırılması için tanıma ve bilgi düzeyini artırmaya katkıda bulunacak uygulamalara önem verilmesinin etkili sonuçlar vereceği anlaşılmaktadır. Parkın kaynak değerlerini korumak için gerekli önlemler alınarak ziyaretçilere farklı deneyimler sağlayacak, rehber eşliğinde turlar düzenlenmesi vb faaliyetlerle bu konuda olumlu farklılıklar yaratılabilir.

Ulaşım

Ulaşımında etkili unsurlar arasında yol kalitesi ve yönlendirme levhaları en çok önemsenen unsurlar olarak birinci önceliği almakta; toplu taşıma araçlarının varlığı bunu izlemekte; yerleşim merkezine uzaklık ise daha sonra gelmektedir. Parka gelen ziyaretçilerin yalnızca % 9.6'sı toplu taşıma araçlarını kullanmaktadır. Ziyaretçilerin büyük bölümü özel araç ile Milli Parka gelmelerine rağmen toplu taşıma araçlarının varlığını, Parkın yerleşim merkezine uzaklığından daha fazla önemsemektedir.

Tesis ve Hizmetler

Milli Park içindeki tesis ve hizmet kalitesinin değerlendirilmesinde, 1 "çok kötü", 5 "çok iyi" olmak üzere likert ölçeği ile ziyaretçilerin yaptıkları değerlendirmeler incelenerek, 2.84 ile 1.26 arasında ortalamalara sahip olduğu ve genel olarak "ne iyi ne de kötü" şeklinde bir değerlendirmenin hakim olduğu gözlenmektedir. Tesis ve hizmetler konusunda elde edilen sonuçlar, azalan bir sıralama ile; ziyaretçi nitelik ve yoğunluğu, piknik üniteleri, içme suyu nitelik ve miktarı, WC-duş-kabin-çeşme-park yeri vb tesisler, giriş ücretinin uygunluğu, güvenlik hizmetleri, alışveriş üniteleri, danışma-rehberlik hizmetleri şeklindedir.

Ziyaretçilerin Memnuniyeti ve Milli Parkın Tanıtımı Konusundaki Görüşleri

Ziyaretçilerin Milli Parkla ilgili memnuniyetlerini belirlemeye yönelik soruların değerlendirmeleri, tesis ve hizmetlerin kalitesi konusundaki olumsuzluğa rağmen olumlu olarak görülmektedir. Ankete katılan ziyaretçilerin Milli Parkta geçirdikleri zamanı benzer

rekreatif etkinlikler için gittikleri diğer alanlarla karşılaştırmalarının değerlendirilmesi sonucu, ziyaretçilerin % 42,31'ini oluşturan çoğunluğun Milli Parkta geçirdikleri zamanı benzer diğer alanlarda geçirdikleri zamanlara göre "oldukça iyi" olarak değerlendirdiği; bunu % 25 ile "orta derecede iyi" ve % 23.08 ile "en iyi" olarak niteleyen ziyaretçilerin izlediği görülmektedir. "Biraz iyi" nitelemesini kullanan ziyaretçi oranı % 8.65'te kalırken "en kötü" nitelemesinde bulunan ziyaretçi oranı yalnızca % 0,96'dır. Ziyaretçilerin % 89.4'ü Milli Parka daha sık gelmeyi istediklerini; % 95.1'i çevresindekilere buraya gelmelerini önerdiğini veya önerceğini belirtmektedir. % 85.6'sı, buldukları yerden çıkarken ana amaçlarının Milli Parka gelmek olduğunu ifade etmektedir.

Ziyaret Sıklığını Etkileyen Faktörler

Ziyaretçilerin Milli Parka bir yıl içindeki geliş sayılarında etkili olan faktörler, yarı logaritmik fonksiyon oluşturularak incelenmiştir. Çizelge 3'te görüldüğü gibi ziyaretçilerin % 41.3'ünü oluşturan büyük bölümü, bir yıl içinde ortalama 1 ila 5 kez arasında Parkı ziyaret etmektedir.

Çizelge 3. Bir Yıl İçinde Milli Parka Ortalama Geliş Sayısı.

Geliş Sayısı	Sayı	%
İlk kez	32	30.8
1-5	43	41.3
6-15	21	20.2
>15	8	7.7
Toplam	104	100.0

Ziyaretçilerin Milli Parka bir yıl içindeki geliş sayılarında etkili olan faktörler yarı logaritmik fonksiyon oluşturularak incelenmiştir. Çizelge 4'te görüldüğü gibi, kalınan yerin uzaklığının 10 km artması, yıllık ziyaret sayısını % 6.65 oranında azaltmaktadır. Beklenen bir sonuç olarak keşif amacına verilen önemle ziyaret sayısı azalmaktadır. Ziyaretçinin ziyaret kararında Parkın sağlığına etkisini önemseme derecesi ile yıllık ziyaret sayısında istatistiksel olarak anlamlı bir artış görülmektedir. Yıllık ziyaret sayısı, öğrenim düzeyinin yükselmesi ile düşmektedir.

Çizelge 4. Yıllık Ziyaret Sayısını Etkileyen Faktörler (Model 1) Bağımlı Değişken: Bir Yıl İçindeki Ziyaret Sayısı (ln_ziyaret sayısı)

Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata	Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata
ARCSAHIP	0.286317	0.269484	ONMDIN	0.134971	0.277937
CINS	-0.096758	0.217670	ONMKYDG	-0.300721	0.291184
DGELA	-0.060547	0.234707	ONMSAG	0.461099*	0.238240
KALYRKM	-0.006655***	0.002455	ONMSOSYL	0.036576	0.225747
OGRENIM	-0.172919**	0.083405	ONMKESIF	-0.664910***	0.218314
ONMAKTVT	0.255350	0.222167	YAS	0.010655	0.008540
YESLALAN	-0.187111	0.254528	C	1.965114***	0.718508
Düzeltilmiş R ²	0.213557				
Log likelihood	-143.7432				

*** $\alpha=0.01$ için anlamlı ** $\alpha=0.05$ için anlamlı * $\alpha=0.10$ için anlamlı

Yıllık ziyaret sayısı için poisson model sonuçları ile elde edilen marjinal etki değerlerine bakıldığında; kişi başına seyahat maliyetindeki 1 TL'lik bir artışın yıllık ziyaret sayısında 0.07'lik bir azalışa neden olduğu görülmektedir. Aylık hanehalkı gelirin 1 TL artması ile yıllık ziyaret sayısı 0.7'lik bir artış göstermektedir. Görüleceği gibi, gelirdeki artışın yıllık ziyaret sayısı üzerindeki pozitif etkisi, seyahat maliyetinin negatif etkisinden dikkat çekici biçimde öne çıkmaktadır. Ailenin araç sahibi olması ise, yıllık ziyaret sayısını 2.2 artırmaktadır. Ailedeki birey sayısındaki her bir artış ile yıllık ziyaret sayısı, 2.1 azalmaktadır.

Çizelge 5. Poisson Modelle Elde Edilen Marjinal Etki Değerleri.

Değişken	Tahminci	Standart Hata	P[Z >z]
Sabit	2.27027439	1.69584628	0.1807
KBTSM	-0.06984451	0.02037707	0.0006
YAS	0.24604256	0.04748176	0.0000
HNHLKGLR	0.71546413	0.25422583	0.0049
AILEBYSY	-2.09395623	0.48774290	0.0000
COLLEGE	-1.20567550	0.86736732	0.1645
CINS	1.87514332	0.78087409	0.0163
MDNHAL	0.62234462	1.11551764	0.5769
ARCSAHIP	2.17856592	1.01691869	0.0322

Milli Parkta Geçirilen Zamanı Etkileyen Faktörler

Milli Parkta geçirilen zamanı etkileyen faktörler, yarı logaritmik model kullanılarak incelenmiştir. Bağımlı değişken, geçirilen zamanın logaritması; bağımsız değişkenler,

araç sahipliği, Milli Parka gelişin ana amaç olup olmaması, hanehalkı geliri, gelinen yerin uzaklığı, geliş amaçlarının önem derecesi, kaynak değerlerine verilen önem derecesi, ailedeki ve gruptaki birey sayısı, öğrenim, yaş, yaşanılan yerin çevresinde yeşil alan bulunup bulunmaması, kaç farklı amaçla gelindiği olarak belirlenmiştir. Model sonuçlarına göre, Milli Parka gelmenin ana amaç olması halinde, Parkta kalma süresi % 38.3 oranında artmaktadır. Dinlenme amacına verilen önemin artmasıyla Parkta kalma süresi % 18.3 oranında artmaktadır. Parkta geçirilen zaman, 0.05 anlam düzeyinde gruptaki birey sayısı ile pozitif bir değişim göstermektedir. Grupta bir kişinin daha fazla olması ile Parkta geçirilen zaman % 3.7 oranında artmaktadır.

Milli Parkı Benzer Alanlara Göre Değerlendirmeyi Etkileyen Faktörler

Ziyaretçilerin alanı benzer alanlarla kıyaslamalarında etkili olan faktörlerin neler olabileceği, Çizelge 7'de kurulan probit model ile araştırılmıştır. Bu amaçla, alan hakkında olumlu nitelermelerde bulunanlar (4-oldukça iyi, 5-çok iyi) ile bulunmayanlardan meydana gelen iki grup oluşturulmuştur. Model sonucunda, olumlu değerlendirmelerin ziyaretçi yaşı ile artma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Erkekler kadınlara göre, olumlu nitelermeleri daha fazla kullanmışlardır. Kadınların ve gençlerin daha olumsuz değerlendirmelerde bulunmalarında, beklentilerinin ve değerlendirme ölçütlerinin farklılığı etkili olabileceği gibi farklı yerler görme ve dolayısıyla karşılaştırma yapabilecekleri alanların daha sınırlı olmasının da etkili bir unsur olduğu düşünülebilir.

Çizelge 6. Milli Parkta Geçirilen Zamanı Etkileyen Faktörler (Model 2).

Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata	Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata
ARCSAHIP	-0.097662	0.381772	ONMAKTVT	-0.091687	0.344490
ANAAMAC	0.383287***	0.394396	ONMSAG	0.011487	0.309935
HNHLKIGLR	-1.66E-05	9.27E-05	ONMSOSYL	-0.111658	0.170365
KALYRKM	0.000299	0.003172	AILEBYSY	-0.039552	0.075565
ONMDIN	0.183218*	0.384132	GRPBRYSY	0.037440**	0.111037
ONMKYDG	-0.109035	0.407676	OGRENIM	-0.043114	0.011239
ONMKESIF	0.016350	0.320832	YAS	0.003621	0.371322
YESLALAN	-0.139894	0.515532	C	1.483357***	1.011872
Log likelihood	-39.98873				
Düzeltilmiş R ²	0.180635				

*** $\alpha=0.01$ için anlamlı ** $\alpha=0.05$ için anlamlı * $\alpha=0.10$ için anlamlı

Çizelge 7. Benzer Alanlarla Kıyaslamayı Etkileyen Faktörler (Model 3) Bağımlı Değişken: Parkı Benzer Alanlara Göre Daha İyi Bulma (daha iyi bulanlar=1; diğerleri=0).

Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata	Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata
ARCSAHIP	-0.507057	0.382603	ONMSAG	0.122108	0.330106
HNHLKIGLR	0.000117	9.08E-05	ONMSOSYL	0.273833	0.303999
CINS	-0.505438*	0.292706	ONMAKTVT	-0.436240	0.310206
ONMDIN	0.189493	0.354335	YAS	0.035289***	0.013349
ONMKESIF	-0.347521	0.299829	YESLALAN	0.312202	0.336881
ONMKYDG	0.749319*	0.387847	OGRENIM	0.032649	0.108320
C	-1.426166	0.899307			
LR (sd=12)	21.54341				
McFadden R ²	0.163889				

*** $\alpha=0.01$ için anlamlı ** $\alpha=0.05$ için anlamlı * $\alpha=0.10$ için anlamlı

Çizelge 8. Kaynak Değerlerini Önemli Bulmayı Etkileyen Faktörler (Model 4) Bağımlı Değişken: Milli Parkın Kaynak Değerlerini Önemli Bulma (önemli bulanlar=1; diğerleri=0).

Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata	Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata
ARCSAHIP	0.668925	0.478474	ONMBITKI	1.182153***	0.438715
CINS	0.354081	0.392681	ONMDENIZ	-0.407240	0.430628
DGELA	0.136058	0.396342	ONMTARİH	-0.174001	0.708582
DOGRA	-0.509774	0.532304	ONMYABAN	0.918686	0.771286
ONEMJEO	7.342882	5498595.	YAS	0.017594	0.016033
YESLALAN	-1.295684**	0.592622	C	0.458244	0.865332
LR (sd=11)	25.90774				
McFadden R ²	0.279672				

*** $\alpha=0.01$ için anlamlı ** $\alpha=0.05$ için anlamlı * $\alpha=0.10$ için anlamlı

Kaynak Değerlerini Önemli Bulmayı Etkileyen Faktörler

Kaynak değerlerine verilen önemi etkileyen unsurlar incelenirken gelir ve öğrenimle ilgili gruplar oluşturularak kukla değişkenler

kullanılmıştır. Ancak oluşturulan modellerin hiçbirinde gelir ve öğrenimle ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç alınamamıştır. Çizelge 8'de iki gelir ve iki öğrenim grubunu temsil eden birer kukla değişken görülmek-

tedir. Beklenebilecek bir sonuç olarak, yeşil alandan yoksun ortamlarda yaşama ile kaynak değerlerine verilen önemin arttığı görülmektedir. Yine bununla bağlantılı olarak bitki örtüsüne verilen önemle birlikte bağımlı değişkende artış eğilimi gözlenmektedir. Kaynak değerlerine verilen önemin, yaşanılan çevredeki yeşil alan varlığı ile negatif, bitki örtüsüne verilen önemle pozitif yönlü bir değişim göstermesi, insanların kanaatlerinde, gelir ve öğrenim düzeyinden çok, yaşamlarına yansıyan etkilerin belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Zevk ve Tercihlere Uygunluğa Verilen Önemi Etkileyen Faktörler

Ziyaretçilerin Milli Parkı, zevk ve tercihlerine uygun bulmalarında etkili olan faktörlerin neler olduğu, kurulan bir probit modelle incelenmiştir. Model sonuçları, en etkili unsurun Milli Parkın kaynak değerleri olduğunu göstermiştir. Çizelge 9'daki model sonucuna göre Milli Park, öğrenim düzeyi lise mezunu altında olan ve aktiviteye önem verenler tarafından daha çok tercih edilmektedir.

Çizelge 9. Zevk ve Tercihlere Uygunluğa Önemli Bulmayı Etkileyen Faktörler (Model 5) Bağımlı Değişken: Zevk ve Tercihleri Önemli Bulma (önemli bulanlar=1; diğerleri=0).

Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata	Bağımsız Değişken	Tahminci	St.Hata
AILEBYSY	-0.014960	0.180891	DGEL1	0.013884	0.372254
ARCSAHIP	0.048768	0.415688	DGEL2	0.661903	0.567026
GRPBRYSY	-0.013811	0.073870	DOGRA	-0.794194*	0.462203
ONMKYDG	1.138779*	0.433481	ONMDIN	-0.227338	0.423918
ONMDRTBSULS	0.010054	0.351573	ONMAKTVT	0.610070*	0.350077
ONMDRTBSTSHZM	0.725373	0.452453	ONMKESIF	0.462914	0.331258
YESLALAN	-0.202144	0.390292	ONMSAG	0.281622	0.332311
CINS	-0.561847	0.342091	ONMSOSYL	0.143571	0.331307
C	-0.391227	0.738007			
LR (sd=16)	28.74085				
McFadden R ²	0.230001				

*** $\alpha=0.01$ için anlamlı ** $\alpha=0.05$ için anlamlı * $\alpha=0.10$ için anlamlı

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma, Dilek yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkının, Eylül-Ekim aylarındaki ziyaretçilerinin sosyo-ekonomik yapısına, Parkı ziyaret amaçlarına, bunların öncelik derecelerine ve ziyareti etkileyen faktörlere ilişkin bulguları kapsamaktadır.

Ziyaretçilerin geliş amaçları sayısallaştırılarak öncelik derecelerine bakıldığında; keşif, sosyalleşme, aktivite, sağlık ve dinlenme şeklinde bir sıralama izlediği görülmektedir. Milli Parkın tercih edilmesinde etkili olan faktörlerin değerlendirilmesi sonucunda; Parkın kaynak değerlerinin ilk sırayı aldığı, bunu sırasıyla zevk ve tercihlere uygunluk, ulaşımın kolaylığı ile tesis ve hizmetlerin varlığının izlediği görülmüştür. Ziyaret sıklığının,

kalınan yerin 10 km artması ile % 6.65 oranında azaldığı; keşif amacının ağırlık kazanmasına bağlı olarak azalırken, sağlık amacının ağırlık kazanması ile arttığı görülmektedir. Kişi başına seyahat maliyetindeki 1 TL'lik artışın, ziyaret sayısında 0.07'lik bir azalışa; araç sahibi olmanın 2.2'lik bir artışa neden olduğu; aile birey sayısındaki her bir artış ile ise ziyaret sayısında 2.1'lik bir azalmanın olduğu görülmektedir. Parkın sonbahar ziyaretçileri, gelir ve öğrenim düzeyi itibarıyla Türkiye ortalamasının üzerindedir. Gelir ve öğrenim düzeyi daha düşük olan kesimin Milli Parka çekilmesi amacıyla, bazı uygulamalar gerçekleştirilebilir. Milli Parkın kaynak değerlerinin korunması konusunda gerekli önlemler alınmak koşuluyla daha geniş bir kesimin Parktan yararlanması

sağlanabilir. Örneğin, ailedeki birey sayısı artışı ile yıllık ziyaret sayısında gözlenen düşüşün etkisini azaltmak için aile indirimi uygulaması yapılabilir. Milli Parkın benzer alanlar ile kıyaslanması ile ilgili oluşturulan probit model sonuçları, kadınların ve gençlerin Milli Park hakkında daha olumsuz kanaatler taşıdığını göstermektedir. Ziyaretçilerin, beraberlerindeki grup üyelerini de içine alan yaş dağılımına bakıldığında da, 26 yaşın altındaki grup tarafından Parkın fazla tercih edilmediği görülmektedir. Gerçekleştirilecek farklı aktivitelerle bu grubun Milli Parka çekilmesi sağlanabilir. Çalışma bulgularından biri de, kaynak değerlerine verilen önemin, yaş ve öğrenim düzeyinden çok yaşanan çevrenin özelliklerinden etkilendiği olmuştur. Milli Park yaz döneminde, giriş ücretinin uygunluğu, günübirlik kullanım için tesislerin bulunması ve hepsinden önemlisi denizin temizliği nedeniyle çevresindeki alanlara tercih edilmektedir. Milli Parkın kullanıma açık olan koyuları, bu dönemde kapasitesinin üzerinde bir ziyaretçi akınıyla karşı karşıya kalmaktadır. (Anonim, 1997)'de belirtildiğine göre, toplam taşıma kapasitesi 4.500 kişi/gün olarak belirlenen günübirlik kullanım alanları,

yaz döneminde günde ortalama 10.000'in üzerinde kişi tarafından kullanılmaktadır. Bu durum, alanı tercih eden ziyaretçilerin yararlanma düzeyini düşürdüğü gibi alanda çevresel ve görsel bozulmalara da neden olmaktadır. Gözlenen olumsuzluk, Milli Parkın doğal ve kültürel kaynak değerlerinin ve ziyaretçilerin rekreasyon kalitesi düzeyinin korunması için Milli Parkta yapılmış ve yapılacak rekreasyon düzenleme çalışmalarında, doğal yapı ile ziyaretçilerin talep ve eğilimleri dikkate alınarak her rekreasyon alanı ve etkinliği için taşıma kapasitelerinin belirlenmesinin, güncelleştirilmesinin ve uygulamaya yansıtılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkının Eylül-Ekim aylarındaki ziyaretçilerinin özelliklerine ilişkin bazı sonuçlar elde edilmiştir. Ancak Milli Parkın ziyaretçi profili yılın farklı dönemlerinde, gerçekleştirilebilecek ve tercih edilen aktivitelerle göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, etkin bir ziyaretçi yönetim planının temel verilerini oluşturan böyle bir çalışmanın, yılın tamamını kapsayacak şekilde yapılması ve periyodik olarak tekrarlanarak sürekli bir izlemenin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1997. Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Rapor, T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı, TÜSTAŞ Projesi, Ankara.
- Başar, H., 2007. Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkının Rekreasyon Amacıyla Kullanımının Ekonomik Değerinin Saptanması: Bir Seyahat Maliyeti Yöntemi Uygulaması, EÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bornova, İzmir, 123 s.
- Iamtrakul, P., Teknomo, K., 2005. Public Park Valuation Using Travel Cost Method, Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies, Volume 5, pages 1249-1264, http://www.easts.info/online/proceedings_05/1249.pdf. Erişim: Mayıs 2006.
- Pak, M., Türker, M. F., 2004. Orman İçi Dinlenme Yeri Ziyaretçilerinin Bazı Sosyo-ekonomik Özelliklerinin İrdelenmesi (Kapıçam, Başkonuş ve Dülük Baba Orman İçi Dinlenme Yerleri Örneği), KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi 7 (1) , 66-74 s.
- Roovers, P., Heermy, M., Gulinck, H., 2002. Visitor Profile, Perceptions and Expectations In Forests From A Gradient of Increasing Urbanisation In Central Belgium, Landscape and Urban Planning 59 (2002) pages 129-145
- Yücel, E., Aşan, Z., Öz, M., Öztürk, M., 1998. Eskişehir Yöresinde Bazı Orman İçi Dinlenme Alanlarının Rekreasyonel Talep Değerinin Belirlenmesi, Ekoloji Dergisi, Cilt 7, Sayı 26, 21-26 s.